

„Chodím mezi knihami a povídám si s nimi,“ přiznává svou hlavní zálibu prof. PhDr. Mečislav Borák, CSc.

Mečislav Borák (vlevo) přijímá pamětní medaili Slezské univerzity v Opavě Foto David Bernard

Pracovně je doma na Ústavu veřejné správy a regionální politiky Fakulty veřejných politik Slezské univerzity, ale částečně také ve Slezském zemském muzeu a v Centru pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí II. světové války při Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR. Zaměstnán je tedy pořádně, ale čas pro odpovědi na naše otázky si našel.

I když se Vaše profesorská přednáška, kterou jste nazval „Úskalí a smysl výzkumů obětí totalitních režimů“, před Vědeckou radou Filozoficko-přírodovědecké fakulty konala už 6. listopadu 2008, profesorem jste byl jmenován teprve nedávno (18. září 2009). To ovšem nic nemění na skutečnosti, že jste prvním, kdo na Slezské univerzitě v Opavě profesorské řízení v oboru Historie se zaměřením na české a československé dějiny absolvoval. Co to pro Vás znamená?

Během řízení jsem si párkrát tajně povzdychl, že na stará kolena už takové trápení vlastně ani nemám zapotřebí, nicméně důvěra a uznání kolegů mě moc těší.

Vystudoval jste novinářinu, ale přesto jste se po absolutoriu a po základní vojenské službě ke své profesi nedostal. Proč?

Dostudoval jsem ve svobodomyšlné atmosféře druhé poloviny šedesátých let a tím horší byl konec všech nadějí na změnu, když jsem přišel z vojny. Kamarády už z novin vyhazovali, tak jsem do nich ani nenastoupil. Přes pět let jsem dělal jakéhosi sociálního pracovníka v ostravském družstvu Zlatník, ostatně v názvu mé fakulty byla nejen publicistika, ale i sociální vědy,

tak se mi to hodilo. Byla to sice moc dobrá škola života, ale intelektuálně jsem dosti strádal, až jsem se bál, že nakonec zpohodlním a zblbnu. Proto jsem odešel do muzea a zůstal jsem muzejníkem vlastně až dodnes.

Váš první kontakt s historií byl spjat s tehdejší Slezským muzeem v Opavě (dnes Slezské zemské muzeum v Opavě)...

Už na škole jsem k historii trochu inklinoval, psal jsem diplomku o katolickém tisku v českých zemích před rokem 1914. Ale skutečné základy a metodologii historické vědy jsem musel teprve poznávat a učit se především sám. Od prvního

pokusu o získání doktorského titulu na Karlově univerzitě mě vyhodili, protože jsem u zkoušky tvrdil, že věda by neměla být závislá na ideologii. Filozof Karel Máchla mě tehdy zachránil a přerušil rigorózní řízení z „povětrnostních důvodů“; za rok už se mě na to neptali. Později jsem dokonce prošel externí aspiranturou v Československé akademii věd v oboru historie.

Jak došlo k Vaší postupně stále intenzivnější orientaci na výzkum obětí totalitních režimů 20. století?

V muzeu jsem se začal zabývat především druhou světovou válkou. Mapoval jsem odboj a oběti nacistické okupace, a když se po pádu režimu otevřely archivy, rozšířili jsme záhy náš výzkum i na oběti komunistického režimu u nás i v zahraničí. Metodologie obou výzkumů je velmi podobná.

Jak vzpomínáte na období, které jste prožil v úzkém spojení s publikačními aktivitami přímo v redakcích, zvláště pak v první polovině devadesátých let v redakci Moravskoslezského dne?

Děkuji osudu, že mi dopřál zažit ty opojné chvíle návratu svobody. To štěstí z možnosti konečně ukojit ten úporný hlad po informacích a podělit se o ně s ostatními. Dodnes jsem se toho hladu ještě nezbavil a nejráději bych vysedával v archivech až do konce svých dnů. Pokládám totiž omezení přístupu k informacím za největší utrpení a zlo, jež stojí v počátku všech dalších společenských lotrovin a státních zločinů.

Chvilí jsem přemýšlel o návratu k původní profesi, napsal jsem do novin asi pět set článků, podílel se na asi 15 televizních dokumentech. Převážilo však zjištění, že

Charakteristika osobnosti Mečislava Boráka

Mečislav Borák se na počátku své historické práce soustředil na dějiny regionu severní Moravy a Slezska, a to především na období druhé světové války. Tato orientace vyústila v řadu citovaných studií a v několik monografií, které sklídily nemalý ohlas doma i v zahraničí. Postupně získal pozici nejpřednějšího odborníka na výzkum odboje a obětí perzekucí za nacistické okupace na Ostravsku a Těšinsku a dále rozšiřoval svůj záběr na celé území nynějšího českého i polského Slezska. V tomto kontextu počal zkoumat též sféru česko-polských styků v průběhu celého 20. století. Závěry výzkumů opět zveřejnil ve studiích, monografiích a prostřednictvím řady muzejních výstav či stálých muzejních expozic jako autor jejich scénářů. Od počátku 90. let se soustředil i na výzkum perzekucí po druhé světové válce a především represí a perzekucí v letech komunistického režimu. Tento výzkum byl pojat široce a zvláště výsledky sledování perzekucí československých občanů v bývalém SSSR byly využity i diplomatickými místy. Borák zde vystupoval v roli badatele, tvůrce významného programu a vedoucího celého vědeckého týmu. Zájem o badatelské výsledky byl projeven řadou vědců v Evropě i v Severní Americe. Totéž platí i o Borákových studiích a monografiích o katyňské tragédii a o osudu Židů za nacistické vlády. Pro jeho práce je charakteristická jak volba průkopnických témat, tak původnost zpracování a výrazný akcent práce s dosud nevyužitou pramennou základnou.

Doc. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.

toužím po hlubší analýze všech souvislostí, než by mi noviny, drobní fakta poněkud nesouměrně, mohly vůbec dovolit. Zůstal jsem historikem, a s odstupem času svého rozhodnutí nelituji.

Jste nositelem řady ocenění za vědeckou, odbornou i publicistickou činnost. Kterého z nich si považujete nejvíce?

Získal jsem třeba Cenu křepelek v roce 1997, kdy ještě byla nejvyšší novinářskou cenou u nás, nebo Zlatý důstojnický kříž Záslužného řádu Polské republiky za své výzkumy o zločinu v Katyni. Byl bych nerad, kdyby to vyznělo, že si těchto a mnoha dalších ocenění neumím vážit, ale stejně pro mne zůstává největším významným pro mě poděkování lidí, kterým najdu vysvětlení osudu někoho z jejich blízkých. Celý život je trápení, že nevědí, co se stalo s jejich bratrem, otcem či dědečkem, jak, kde a kdy zemřeli, a když jim tyto údaje najdu, tak z nich konečně spadne ta tíha nejistoty. Někdy až žasnu, co ta informace pro pozůstalé znamená. Ti starší si mi dokonce stěžují, že nemohou v klidu umřít, dokud jim to nezjistím. Takové výstupy základního historického výzkumu jsou pro mne smysluplnější, než leckterá odborná studie.

Je vůbec ještě něco podstatného, čeho byste chtěl ve svém oboru dosáhnout?

Už nechci na nic dosahovat, spíš bych měl rozdávat z toho, co jsem cestou posbíral. Mám nejméně deset témat, o nichž jsem napsal dílčí studie, a teď bych se s nimi chtěl vyrovnat v širším kontextu. Takže každý rok napsat jednu knížku a jednu bednu s podklady a kopiemi dokumentů předat do archivu. Letos už jsem začal, knížka o prvních deportacích evropských Židů je na světě.

Na Ústavu veřejné správy a regionální politiky působíte pět let. Jaké máte z výuky

Jako laureát čestné medaile Ministerstva zahraničních věcí ČR v březnu 2006

Foto ian

poznatky a v čem vidíte perspektivy tohoto pracoviště?

Učil jsem posledních dvacet let v Ostravě, Olomouci a v Opavě, ale vždycky na katedrách historie, takže příchod na veřejnou správu mi zpočátku působil šokově stavy. Už jsem se s tím trochu vyrovnal, ale starého psa novým kouskům nenaučíš. Takže jsem moc rád, že se rozjel program středoevropských studií, který má k mému odbornému zaměření blíže a mohu v něm být tedy i více užitečný.

Můžete se s našimi čtenáři podělit o to, jakým způsobem relaxujete, jaké jsou vedle historie Vaše koníčky?

V raném mládí jsem plachtařil, později jsem rád běhal po horách i delší tratě, ale co jsem zanechal kouření, přestal jsem i bě-

hat. Láska k horám mi zůstala – viděl jsem je zblízka od Skalistých hor v Kanadě či ledovcových sopek v Mexiku až po Kavkaz a západní Pamír; dokonce jsme s kamarádem přešli pěšky skoro celý karpatský oblouk z Banátu až do Beskyd. Předloni jsme se na ledovci Gran Paradiso utrhli. Když jsem pak letěl vrtníkem Horské služby na sešití hlavy, těšil jsem se, jak si ty Alpy pěkně prohlédnu, ale brýle zůstaly někde na ledovci. Už asi nastává čas, abych své památné kameny z cest po světě začal odnášet na skautskou mohyly na Ivančenu pod Lysou horou, kam patří.

Pane profesore, blíží se datum Vašeho životního jubilea, které připadne na poslední lednový den roku 2010. Co byste si do dalšího života, osobního i profesního, nejvíce přál?

Moje přání už se většinou splnila, i to největší z doby dětství. V mé rodné chalupě ve valašských kopcích jsme měli jen jednu knihu – rodinnou Bibli Kralickou. Rád jsem si prohlížel barevnou mapu Svaté země a představoval si třeba Jeruzalém; ten ostatně dodnes patří k mým nemilejším místům na světě. A jednou v noci se mi zdálo, že z naší stodoly zmizelo seno a byly tam od podlahy až po střechu samé knížky. Chodil jsem štěstím bez sebe mezi nimi a nevěděl, kterou vzít do ruky dřív. Ráno však bylo ve stodole zase jenom seno. Ten sen mě pak dlouho trápil. A teď mám doma knížky ve všech pokojích, v chodbě i v kuchyni. Chodím mezi nimi, povídáme si, občas některou pohladím a třeba se i začtu. Pokud mě budou nohy ještě nosit po horách, pokud tu se mnou zůstane pár dobrých přátel a pokud se české pivo nepromění v tu protivnou americkou břečku, nemám další přání. Za odpovědi děkuje (ian)

Výběr z ocenění Mečislava Boráka

- 1996 - Cena města Ostravy
- 1997 - čestná medaile Českého svazu bojovníků za svobodu
- 1997 - Cena křepelek
- 1998 - 1. cena v soutěži Českého svazu bojovníků za svobodu v kategorii historických prací
- 1998 - 1. cena soutěže „Prix non pereant – Památky potřebují publicitu“
- 2001 - Zlatý důstojnický kříž Záslužného řádu Polské republiky
- 2003 - řád „Skautská vděčnost“
- 2006 - čestná medaile Ministerstva zahraničních věcí ČR
- 2007 - Cena časopisu Dějiny a současnost udělená filmu Zločin jménem Katyně na mezinárodním festivalu Academia film Olomouc
- 2007 - hlavní cena Grand Prix udělená filmu Zločin jménem Katyně na mezinárodním festivalu v Baru v Černé Hoře
- 2007 - výroční cena Trilobit udělená filmu Zločin jménem Katyně
- 2008 - zvláštní cena v národní soutěži muzeí Gloria Musealis
- 2008 - hlavní cena Visegrádská pečeť udělená filmu Zločin jménem Katyně na festivalu televizi Visegrádské čtyřky
- 2008 - diplom ministra zahraničních věcí Polské republiky